

Beliren yetişkinlik ve kayıp yaşantıları: Bağlanma temelli zihinsel temsiller ve psikolojik belirtilerin incelenmesi

Gizem Cesur¹, Sezin Başbuğ²

¹ İstanbul Ticaret Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, ² Ankara Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Anahtar kelimeler

kayıp, yas, romantik ilişki, bağlanma, psikolojik belirtiler

Key words

Lost, grief, romantic relationship, attachment, psychological symptoms

Öz

Bu çalışmanın amacı, ölüme bağlı birinci ya da ikinci dereceden yakın kaybı veya romantik ilişkinin sonlanmasıyla kayıp yaşamış olan üniversite öğrencilerinden oluşan örnekleme, bağlanma temelli zihinsel temsiller ile psikolojik belirti düzeylerinin incelenmesidir. 122 kadın ve 102 erkek katılımcıdan oluşan örneklemin yaş ortalaması 21.31 (SS = 1.9) ve yaş aralığı 18-29 arasındadır. Araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla, demografik bilgi formu, Bağlanma Temelli Zihinsel Temsiller Ölçeği (BTZTÖ) ve Kısa Semptom Envanteri (KSE) kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ilk olarak, birinci dereceden yakın kaybı yaşayan, ikinci dereceden yakın kaybı yaşayan ve romantik ilişkisi biten katılımcıların bağlanma temelli zihinsel temsillerinin anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Buna göre, bağlanma temelli zihinsel temsilleri açısından homojen olduğu varsayılan bu gruplar KSE alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları açısından karşılaştırılmıştır. Analiz sonucuna göre birinci dereceden yakını kaybedenler ile romantik ilişkisi sonlanan grup arasında psikolojik belirtiler açısından anlamlı farklılık olmadığı; ikinci dereceden yakını kaybedenler ile romantik ilişkisi biten grup arasında ise anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Yürütülen regresyon analizi neticesinde ise romantik ilişkisi sonlanan grubun KSE toplam puanı üzerinde olumsuz baba ve olumsuz kendilik alt boyutlarının pozitif yordayıcı gücü olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, romantik ilişkinin sonlanmasının beliren yetişkinlik döneminde oldukça önemli bir kayıp olduğu ve kayıp yaşantısı olan genç yetişkinler için güvensiz bağlanmanın temsilleri olan olumsuz kendilik ve olumsuz baba algısının psikolojik belirtiler açısından risk faktörü olabileceği görülmüştür.

Abstract

Emerging adulthood and loss experiences: Examination of attachment-based mental representations and psychological symptoms

The aim of this study is to examine the psychological symptoms and Attachment-Based Mental Representations of university students who experienced the death of first and second-degree relatives or the break-up of their romantic relationships. The sample consisted of 122 female and 102 male students. The age of the participants ranged between 18 and 29 with a mean of 21.31 years ($SD = 1.90$). Demographic Information Form, Brief Symptom Inventory and Attachment-Based Mental Representation Scale were used to collect data. One-way Analysis of Variance (ANOVA) results showed that there was no significant difference on Attachment-Based Mental Representations among the groups. Therefore, all groups are assumed to be homogeneous in terms of attachment-based mental representations. To compare psychological symptom levels of the groups, ANOVA was also conducted. The results indicated that there were significant differences between the groups who lost their second-degree relatives and who break-up their romantic relationship. However, there was no significant differences between the groups who lost their first-degree relatives and who break-up their romantic relationships. Regression analysis revealed that negative self-representation and negative father-representation significantly predicted psychological symptoms of the group who experienced the break-up. Consequently, break-up of the romantic relationship is quite important for emerging adulthood. In addition, current study revealed that negative self-representation and negative father-representation of adolescents who experienced the break-up led to the risk factors for psychological symptoms.

Cesur, G. ve Başbuğ, S. (2017). Beliren yetişkinlik ve kayıp yaşantıları: Bağlanma temelli zihinsel temsiller ve psikolojik belirtilerin incelenmesi. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 1(1), 24-33. DOI: 10.7816/kpd-01-01-03.

✉ Öğr. Gör. Dr. Gizem Cesur • gizemcsr@gmail.com

İstanbul Ticaret Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Örnektepe
Mah. İmrahor Cad. No: 88/2 Z-42, Beyoğlu/İstanbul

Geliş tarihi: 12.11.2017

Kabul tarihi: 27.12.2017

İnsanoğlu yaşam sürecinde birçok kayıpla karşı karşıya kalır ve doğası gereği bu kayıplara karşı duyarlıdır. Kayıp yaşantıları duygusal, bilişsel ve fiziksel açılardan etkileri olan deneyimler olarak ele alınabilir. Psikanalitik kuramın önemli isimlerinden biri olan Klein'a (1940) göre insanlar çok erken dönemlerde başlayan ve hayat boyu devam eden kayıplar yaşarlar. Erken dönemdeki kayıplar, hem acı verici hem de olgunlaştırıcı ilk deneyimler olarak tanımlanırken, özellikle anneden ayrışma sürecinin kayıp yaşantılarının ilkinin oluşturduğu bilinmektedir (Klein, 1940).

Kayıp yaşantıları hayatın herhangi bir alanında ve birçok formda olabilir. Bunlar, sembolik kayıplar olabileceği gibi sevilen birinin ölümüne bağlı kayıp, sağlığın kaybı, arkadaş kaybı, bir ilişkinin bitmesi, hatta bir obje kaybı gibi somut kayıplar da olabilir (Volkan ve Zintl, 2010). Bunlar arasında "ölümüne bağlı kayıplar" hayat boyunca karşılaşılan kaçınılmaz ve acı verici deneyimler olarak nitelendirilebilir. Sevilen birinin ölümüne bağlı kaybı, birçok faktör temelinde, kayıp yaşayan kişiyi çok yönlü olarak etkilemektedir (Stroebe, Hansson, Stroebe ve Schut, 2001). İlgili alanyazın incelendiğinde, araştırmaların da çoğunlukla ölümüne bağlı kayıplar temelinde olduğu görülmektedir (Parkes ve Prigerson, 2013; Shear ve Shair, 2005). Ancak değinildiği gibi, farklı kayıp türleri de yaşanabilmektedir. Ölümüne bağlı kaybın yanı sıra romantik ilişkinin sonlanması da kişiler için oldukça sarsıcı bir deneyim olarak yaşanabilmektedir (Boelen ve Reijntjes, 2009; Hill, Rubin ve Pehlau, 1976; Sprecher, 1994).

Romantik ilişkiler, özellikle genç popülasyon için yakınlık, güven, sevilme, kabul görme gibi işlevleri olan önemli bir ihtiyaç olarak ele alınmaktadır (Collins, 2003; Connolly ve Goldberg, 1999; Weiss, 1974). Aynı zamanda, son yıllarda beliren yetişkinlik olarak ele alınan bu dönemde (Arnett, 2004), romantik partnerin, bağlanma figürü olarak ebeveynlerin yerini aldığı ifade edilmektedir (Furman ve Wehner, 1994). Dolayısıyla, alandaki çalışmaların da gösterdiği gibi beliren yetişkinlik döneminde romantik ilişkilerin sonlanması, kişiler tarafından acı verici ve sarsıcı bir kayıp deneyimi olarak algılanabilir (Boelen ve Reijntjes, 2009; Monroe, Rohde, Seeley ve Lewinsohn, 1999). Diğer bir ifadeyle, ölüm nedeniyle sevilen birinin kaybı ve romantik ilişkinin sonlanması şeklinde yaşanan her iki kayıp da, genellikle önemli kişilerarası ilişkilerin sonlanmasından kaynaklanır.

Tüm kayıp yaşantılarının kaçınılmaz ve gerekli bir sonucu ise yas sürecidir. Yas yaşantıları kayıp

sonrası doğal ve evrensel deneyimlerdir. Kimi zaman zorlayıcı olsa da yas, kayıp sonrasında uyum sağlamak adına gerekli ve sağlıklı bir süreçtir (Kogan, 2007; Parkes ve Prigerson, 2013). Ancak kayıp yaşantıları sonrasında yas süreci kimi zaman normal seyrinin dışında bir yol izleyebilmektedir. Süreç karmaşık bir hal alabilmekte (Horowitz ve ark., 1997; Prigerson ve ark., 2009) ya da kişi depresyon, kaygı gibi birtakım psikolojik belirtiler geliştirebilmektedir (Brent, Melhem, Donohoe ve Walker, 2009; Dyregrov, Nordanger ve Dyregrov, 2003). Bu durum sadece ölüme bağlı kayıp yaşamış kişiler için değil, aynı zamanda romantik ilişkinin sonlanması ile kayıp deneyimlemiş kişiler için de geçerlidir. Araştırmalar, romantik ilişkinin sonlanmasının karmaşık yas ve birtakım psikolojik belirtilere yol açabileceğini ortaya koymuştur (Boelen ve Reijntjes, 2009; Davis, Shaver ve Vernon, 2003; Field, Diego, Pelaez, Deeds ve Delgado, 2009; Joyner ve Udry, 2000). Örneğin, Monroe ve arkadaşları (1999), ilk majör depresyon epizodunun tetikleyici faktörünün, sıklıkla romantik ilişkinin sonlanması olduğunu bildirmiştir. Boelen ve Reijntjes'in (2009) yaptıkları bir çalışmada ise ilişki süresi 2 ay ile 7 yıl arasında değişen üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinin sonlanmasının psikolojik belirtiler ve yas tepkileri ile ilişkili olduğunu belirtirken; bu süreçte demografik değişkenlerin, ilişki süresi ve ilişkideki yakınlık gibi ilişkiye dair değişkenlerin ve özellikle de kaygılı bağlanma tarzının etkili olduğunu da ortaya koymuşlardır.

Kayıp sonrası yaşanan sürecin olumsuz bir yön almasında kaybın özellikleri, kişisel ve psikolojik öncüller gibi birçok faktör etkilidir (Boelen, Van Den Hout ve Van Den Bout, 2006; Lobb ve ark., 2010; Parkes ve Prigerson, 2010). Diğer taraftan, bağlanma kavramının ise bu süreçte rol oynayan oldukça önemli bir mekanizma olduğu bilinmektedir (Fraley ve Shaver, 1999; Maccallum ve Bryant, 2013; Waskowic ve Chartier, 2003). Bağlanma, yenidoğanın kendisine koruma sağlayan ve bakım veren bağlanma figürü ile yakınlığını korumayı düzenleyen motivasyonel bir sistem olarak ele alınmaktadır. Yas sürecinde, bu sistem tam etkin hale gelir (Bowlby, 1969). Diğer bir ifadeyle, kaybın neden olduğu stres bağlanmayı etkinleştirir; ancak bağlanma figürünün ulaşılamaz olması, duygu düzenleme sisteminin etkili işleyişini bozar ve akut yas belirtileri ortaya çıkar. Bu süreçte, erken dönemde gelişen ve bireyin dünyayı ve kendisini anlayış biçimini düzenleme işlevi gören zihinsel temsillerin, sevilen kişinin kaybının ardından ele alınması

gerekir (Bowlby, 1980). Bu bağlamda, bağlanma temelli zihinsel temsillerin anne, baba ve kendiliğe dair algıları içerdiği de söylenebilir (Varlık, 2015).

Diğerleri ile kurulan ilişkiyi etkileyen, bağlanma temelli zihinsel temsillerin, sürekli bir ayrılık olarak ele alınabilecek olan kayıp ve yas sürecinde önemli rol oynadığı bilinmektedir (Maccallum ve Bryant, 2013). Örneğin, diğerleri ve kendisi ile ilgili olumlu zihinsel temsiller ile karakterize olan güvenli bağlanma stiline sahip kişilerin, kayıp yaşantısına daha kolay uyum sağladığı ve daha iyi başa çıkabildikleri bilinmektedir (Mikulincer, Gillath ve Shaver, 2002). Bunun yanı sıra, araştırmalar diğerleri ve kendisi ile ilgili olumsuz zihinsel temsillerin hâkim olduğu güvensiz bağlanma stiline sahip kişilerin, yas sürecine daha zor uyum sağladıklarını, dolayısıyla güvensiz bağlanma stiline kayıp sonrası olası psikolojik belirtiler için risk faktörü olduğunu ortaya koymaktadır (Field ve Sundin, 2001; Fraley ve Bonanno, 2004). Özetle, bir ilişki yitimi neticesinde deneyimlenen kayıp yaşantılarını takiben kişiler yas süreci ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu sürecin nasıl bir yol izleyeceği ise kişisel ve psikolojik özellikler ile kayıp yaşantısına ilişkin özellikler tarafından güçlü bir biçimde yordanmaktadır.

Tüm aktarılanlar ışığında, mevcut çalışmanın ilk amacı, bağlanma temelli zihinsel temsiller kontrol edildiğinde, romantik ilişki sonlanmasına bağlı kayıp yaşayan üniversite öğrencileri ile ölüme bağlı kayıp yaşayan üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtileri arasında farklılık olup olmadığının incelenmesidir. İlgili alanyazın incelendiğinde, ölüme bağlı kayıp yaşamış ve romantik ilişkinin sonlanmasına bağlı kayıp yaşamış grupların karşılaştırıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Diğer taraftan, yukarıda aktarıldığı gibi çalışmalar her iki grubun da birtakım duygusal problemler açısından risk altında olduğunu göstermektedir (Field ve ark., 2009; Prigerson ve ark., 2009). Dolayısıyla mevcut çalışma, farklı kayıp yaşantıları deneyimleyen grupların psikolojik belirti düzeylerini karşılaştırmayı amaçlayan özgün bir araştırma niteliği taşıyor olması açısından önemlidir. Araştırmanın ikinci amacı ise romantik ilişkisi sonlanan grubun bağlanma temelli zihinsel temsillerinin psikolojik belirti düzeyi üzerinde yordayıcı gücünün incelenmesidir. Aynı zamanda mevcut araştırmada, bağlanma temelli zihinsel temsillerin ülkemize özgü yeni bir bağlanma ölçeği (Varlık, 2015) ile değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu açıdan da mevcut çalışmanın kültüre özgü bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Tablo 1. Demografik bilgilere ilişkin betimleyici değerler

	Birinci dereceden akraba kaybı	İkinci dereceden akraba kaybı	Romantik ilişki sonlanımı
	n (%)	n (%)	n (%)
Cinsiyet			
Kadın	9(%40.9)	61(%55.5)	52(%56.5)
Erkek	13(%59.1)	49(%44.5)	40(%43.5)
Kardeş Sayısı			
Yok	2(%9.1)	5(%4.5)	3(%3.3)
2	7(%31.8)	44(%40)	32(%34.8)
3	4(%18.2)	30(%27.3)	32(%34.8)
4 ve üstü	9(%40.9)	31(%28.2)	25(%27.2)
Anne Eğitim			
Okuryazar değil	1(%4.5)	8(%7.3)	9(%9.8)
İlkokul	13(%59.1)	53(%48.2)	33(%35.9)
Ortaokul	1(%4.5)	8(%7.3)	11(%12)
Lise	5(%22.7)	31(%28.2)	24(%26.1)
Önlisans ve lisans	1(%4.5)	9(%8.2)	14(%15.2)
Baba Eğitim			
Okuryazar değil	-	4(%3.6)	-
Okuryazar ve ilkökul	9(%40.9)	41(%37.3)	24(%26.1)
Ortaokul	1(%4.5)	2(%1.8)	11(%12)
Lise	10(%45.5)	41(%37.3)	38(%41.3)
Önlisans ve lisans	2(%9.1)	21(%19.1)	17(%18.5)
Lisansüstü	-	1(%0.9)	1(%1.1)
Aylık Gelir (TL)			
0-999	3(%13.6)	23(%20.9)	14(%15.2)
1000-1999	9(%40.9)	28(%25.5)	16(%17.4)
2000-2999	4(%18.2)	29(%26.4)	26(%28.3)
3000 ve üstü	2(%9.1)	29(%26.4)	32(%34.8)

YÖNTEM

Örneklem

Çalışmanın örneklemini, Ankara ilinde yaşayan birinci (N = 22, %9.8) veya ikinci dereceden (N = 110, %49.1) yakınına kaybetmiş ya da romantik ilişkisi sonlanmış (N = 92, %41.1) olan üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. 102'si erkek, 122'si kadın olan katılımcıların yaş ortalaması 21.31 (SS = 1.9), yaşları ise 18-29 arasında değişmektedir. Romantik ilişkisi sonlanan katılımcıların ilişki süreleri 1 ay ile 96 ay arasında değişmekte olup, ortalama ilişki süresinin 20.79 ay (SS = 21.91) olduğu görülmüştür.

Tablo 2. Ölçeklerden elde edilen puanlara ilişkin betimleyici istatistikler

	Birinci derece akraba kaybı (N = 22)		İkinci derece akraba kaybı (N = 110)		Romantik ilişki sonlanımı (N = 92)	
	X (ss)	Min.- Maks.	X (ss)	Min.- maks.	X (ss)	Min.- maks.
Bağlanma						
Olumlu anne	24.74 (4.65)	11-30	24.30 (4.19)	10-30	24.21 (4.51)	10-30
Olumlu baba	23.51 (5.31)	13-30	23.09 (4.63)	9-30	21.93 (5.24)	6-30
Olumlu kendilik	31.76 (4.80)	23-39	32.36 (4.20)	23-40	32.80 (4.76)	19-40
Güvenli bağlanma	80.01 (10.84)	48-92	79.75 (10.56)	46-100	78.94 (9.92)	52-100
Olumsuz kendilik	24.36 (7.12)	12-42	25.27 (7.21)	13-42	26.82 (7.35)	14-45
Olumsuz baba	7.65 (4.12)	4-20	8.10 (2.71)	4-14	8.59 (3.80)	4-20
Güvensiz bağlanma	32,01 (8,58)	19-51	33.37 (7.74)	18-54	35.41 (8.72)	18-57
Psikolojik Belirtiler						
Depresyon	17.71 (11.99)	0-43	14.06 (8.01)	0-42	18.14 (9.47)	0-46
Anksiyete	15.71 (10.63)	1-35	10.78 (7.66)	0-42	14.92 (10.90)	0-47
Olumsuz benlik	13.67 (11.45)	0-43	10.83 (7.88)	0-36	14.22 (9.27)	0-44
Somatizasyon	7.82 (7.28)	0-30	6.49 (4.72)	0-19	8.98 (6.56)	0-28
Hostilite	9.63 (6.43)	0-23	8.22 (4.81)	0-23	11.07 (6.43)	0-27
Toplam	64.54 (43.21)	1-170	50.38 (28.61)	0-154	67.32 (37.98)	0-173

Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin betimsel sonuçlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu Katılımcıların kayıp yaşantı türü ile cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, anne, baba eğitim düzeyi ve aylık gelir gibi sosyoekonomik düzeylerine (SED) ilişkin bilgiler alınmıştır.

Bağlanma Temelli Zihinsel Temsiller Ölçeği (BTZTÖ) Varlık (2015) tarafından ülkemiz kültürüne özgü olarak geliştirilmiş olan ölçekte kişinin kendisi, ebeveynleri ve arkadaşları ile ilişkili çeşitli ifadeler bulunmaktadır. BTZTÖ, bağlanma stilini, kişinin kendisini ve diğerlerini nasıl algıladığıyla ilişkili olarak oluşturulmuştur. Beşli likert tipi değerlendirmeyle oluşturulan ölçekte toplam 33 madde yer almakta ve bu ölçek 5 ayrı boyutu içermektedir. Bu alt boyutlar, olumlu anne (6 madde), olumlu baba (6 madde), olumsuz baba (4 madde), olumlu kendilik (8 madde) ve olumsuz kendiliktir (9 madde). Güvenli bağlanma temel boyutu, “olumlu baba algısı”, “olumlu anne algısı” ve “olumlu kendilik algısı” alt boyutlarını içerirken; “olumsuz kendilik algısı” ve “olumsuz baba algısı” ise güvensiz bağlanma temel boyutu olarak adlandırılmıştır. Mevcut çalışmada ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı olan Cronbach alfa değeri .76 olarak bulunmuştur. Ayrıca, alt boyutlara göre ise Cronbach alfa değerleri sırasıyla, olumlu anne için .78; olum-

suz baba için .69, olumlu baba için .77, olumlu kendilik için .67 ve olumsuz kendilik için .81 şeklindeki; güvensiz bağlanma için .75 ve güvenli bağlanma için .82 olarak hesaplanmıştır.

Kısa Semptom Envanteri (KSE) Normal ve klinik örneklemelerde, psikolojik belirtileri taramak amacıyla Derogatis (1992) tarafından geliştirilen ölçek, Şahin ve Durak (1994) tarafından kültürümüze uyarlanmıştır. KSE, 53 maddeden oluşan 5’li Likert tipinde bir ölçektir. Ölçek “Anksiyete” (13 madde, $\alpha = .81$), “Depresyon” (12 madde, $\alpha = .85$), “Olumsuz benlik” (12 madde $\alpha = .80$), “Somatizasyon” (9 madde, $\alpha = .71$) ve “Hostilite” (Öfke/Saldırganlık, 7 madde, $\alpha = .72$) adı verilen beş faktörden oluşmaktadır (Şahin ve Durak, 1994). Mevcut çalışmada ölçeğin toplam iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .96, anksiyete için .89, depresyon için .87, olumsuz benlik için = .87, somatizasyon için .78 ve hostilite için .80 olarak bulunmuştur.

İşlem

Veri toplama işlemi, her katılımcıya tüm ölçeklerin tek oturumda verilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Sıra etkisinin analiz sonuçlarını etkilememesi için ölçekler her katılımcıya farklı sırada verilmiştir. Katılımcılardan bazılarının ölçekleri eksik doldurması ya da hiç doldurmaması nedeniyle 12 katılımcıya ait veri araştırmadan çıkarılmıştır. Analizler 224 katılımcının verisi üzerinden yürütülmüştür.

Tablo 3. Korelasyon sonuçları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Romantik ilişki sonlanımı	Bağlanma											
	1 Olumlu anne	-										
	2 Olumlu baba	.31**	-									
	3 Olumsuz baba	.01	-.52**	-								
	4 Olumlu kendilik	.14	.15	-.15	-							
	5 Olumsuz kendilik	.04	.01	.14	.09	-						
	Psikolojik Belirtiler											
	6 Depresyon	-.06	.04	.23*	.02	.45**	-					
	7 Anksiyete	.01	-.04	.25*	-.08	.48**	.81**	-				
	8 Olumsuz benlik	.08	-.01	.32**	-.08	.49**	.81**	.85**	-			
	9 Somatizasyon	-.01	-.06	.16	-.18	.47**	.67**	.77**	.69**	-		
10 Hostilite	-.11	.01	.09	.01	.36**	.72**	.69**	.63**	.55**	-		
11 KSE Toplam	-.02	-.01	.25*	-.07	.51**	.92**	.95**	.92**	.82**	.80**	-	
Birinci dereceden akraba kaybı	Bağlanma											
	1 Olumlu anne	-										
	2 Olumlu baba	.31	-									
	3 Olumsuz baba	.15	-.21	-								
	4 Olumlu kendilik	.46*	.17	-.08	-							
	5 Olumsuz kendilik	.10	-.17	.10	.03	-						
	Psikolojik Belirtiler											
	6 Depresyon	-.14	-.31	.25	-.25	.74**	-					
	7 Anksiyete	-.10	-.26	.13	-.21	.74**	.88**	-				
	8 Olumsuz benlik	-.06	-.30	.26	-.11	.72**	.83**	.80**	-			
	9 Somatizasyon	-.05	-.09	.23	-.14	.65**	.85**	.73**	.66**	-		
10 Hostilite	-.06	-.14	.27	-.26	.55**	.71**	.79**	.60**	.68**	-		
11 KSE Toplam	-.09	-.26	.25	-.21	.77**	.96**	.94**	.89**	.86**	.81**	-	
İkinci dereceden akraba kaybı	Bağlanma											
	1 Olumlu anne	-										
	2 Olumlu baba	.66**	-									
	3 Olumsuz baba	-.27**	-.47**	-								
	4 Olumlu kendilik	.45**	.35**	-.17	-							
	5 Olumsuz kendilik	.12	.17	.02	-.19*	-						
	Psikolojik Belirtiler											
	6 Depresyon	-.10	.05	.14	-.34**	.62**	-					
	7 Anksiyete	-.12	-.02	.15	-.35**	.57**	.85**	-				
	8 Olumsuz benlik	-.01	.06	.12	-.26**	.59**	.73**	.76**	-			
	9 Somatizasyon	-.04	.17	.03	-.21*	.50**	.67**	.67**	.55**	-		
10 Hostilite	-.03	-.01	.17	-.20*	.42**	.54**	.62**	.68**	.49**	-		
11 KSE Toplam	-.08	.05	.15	-.32**	.64**	.91**	.93**	.89**	.77**	.75**	-	

* $p < .05$, ** $p < .01$

BULGULAR

Araştırmada yer alan katılımcıların kullanılan ölçeklerden elde ettikleri puanların ortalaması, standart sapması, minimum ve maksimum değerleri Tablo 2'de gösterilmektedir.

Araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkileri saptamak üzere Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmış ve analiz sonuçlarına Tablo 3'de yer verilmiştir.

Araştırmanın temel sorularını analiz etmeden önce, gruplar arası bağlanma temelli zihinsel temsillerin farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacı

Tablo 4. ANOVA sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Post-Hoc Tukey Sonuçları
Anksiyete	Gruplararası	1042.92	2	521.46		Romantik ilişkisi biten > ikinci dereceden yakınına kaybeden
	Gruplarıçi	19583.19	221	88.61	5.88**	
	Toplam	20626.11	223			
Depresyon	Gruplararası	896.35	2	448.17		Romantik ilişkisi biten > ikinci dereceden yakınına kaybeden
	Gruplarıçi	18172.92	221	82.23	5.45*	
	Toplam	19069.27	223			
Olumsuz benlik	Gruplararası	607.56	2	303.78		Romantik ilişkisi biten > ikinci dereceden yakınına kaybeden
	Gruplarıçi	17344.25	221	78.48	3.87*	
	Toplam	17951.80	223			
Somatizasyon	Gruplararası	310.73	2	155.37		Romantik ilişkisi biten > ikinci dereceden yakınına kaybeden
	Gruplarıçi	7452.76	221	33.72	4.60*	
	Toplam	7763.49	223			
Hostilite	Gruplararası	407.82	2	203.91		Romantik ilişkisi biten > ikinci dereceden yakınına kaybeden
	Gruplarıçi	7148.20	221	32.35	6.30**	
	Toplam	7556.02	223			
KSE Toplam	Gruplararası	15204.74	2	7602.37		Romantik ilişkisi biten > ikinci dereceden yakınına kaybeden
	Gruplarıçi	259677.01	221	1175.01	6.47**	
	Toplam	274881.74	223			

* $p < .05$, ** $p < .01$

ile ANOVA yürütülmüş ve birinci dereceden yakın kaybı yaşayan, ikinci dereceden yakın kaybı yaşayan ve romantik ilişkisi sonlanan katılımcıların bağlanma temelli zihinsel temsillerinin anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur ($p > .05$). Buna göre, bağlanma temelli zihinsel temsiller açısından homojen olduğu varsayılan bu gruplar araştırmanın temel amacı kapsamında KSE alt boyut ve toplam puan ortalamaları açısından karşılaştırılmıştır. Yapılan ANOVA sonucunda, birinci dereceden yakınına kaybeden ve romantik ilişkisi sonlanan grup arasında psikolojik belirtiler açısından anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. İkinci dereceden yakınına kaybeden ve romantik ilişkisi biten grup arasında ise anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Buna göre, KSE tüm alt boyutları ve toplam puan açısından romantik ilişkisi biten grubun ikinci dereceden yakınına

nyı kaybedenlere kıyasla daha yüksek belirti düzeyine sahip oldukları görülmüştür ($F_{anksiyete(2,221)} = 4.99, p < .05$; $F_{depresyon(2,221)} = 4.74, p < .05$; $F_{olumsuzbenlik(2,221)} = 3.42, p < .05$; $F_{somatizasyon(2,221)} = 4.42, p < .05$; $F_{hostilite(2,221)} = 6.59, p < .01$; $F_{toplam(2,221)} = 5.92, p < .01$). Analize ilişkin bulgular Tablo 4'de sunulmuştur.

Araştırmanın ikinci amacı doğrultusunda, romantik ilişkisi biten grubun ($N = 92$) bağlanma temelli zihinsel temsillerinin KSE toplam puan üzerinde yordayıcı etkisi basit doğrusal regresyon analizi ile incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre bağlanma temelli zihinsel temsillerin KSE toplam puanı üzerinde yordayıcı gücü olduğu görülmektedir ($R^2 = .32, F_{(5,86)} = 7.93, p < .01$). Buna göre, güvensiz bağlanmayı temsil eden, olumsuz baba ($\beta = .25, t = 2.28, p < .05$) ve olumsuz kendilik ($\beta = .49, t = 5.34,$

$p < .01$) boyutlarının KSE toplam puanlarının anlamlı ve pozitif yordayıcıları olduğu görülmüştür (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5. KSE toplam puan yordayıcıları

BTZT	R	R ²	F _(5,86)	β	t
Olumsuz baba				.25	2.28*
Olumsuz kendilik	.56	.32	7.93**	.49	5.34**

TARTIŞMA

Mevcut çalışmada ilk olarak, bağlanma temelli zihinsel temsiller arasında anlamlı farklılık olmayan, ölüme bağlı kayıp yaşayan üniversite öğrencileri ile romantik ilişkisi sonlanan üniversite öğrencilerinin psikolojik belirti düzeyleri karşılaştırılmıştır. Sonrasında, romantik ilişkisi sonlanan grubun bağlanma temelli zihinsel temsillerinin psikolojik belirti düzeyi üzerindeki yordayıcı gücü incelenmiştir.

Araştırmadan elde edilen ilk bulgu, bağlanma puanları kontrol edildiğinde, romantik ilişkisi sonlanan üniversite öğrencilerinin ikinci derece yakın kaybı (teyze, amca, kuzen, annane-babanne vb.) yaşamış olanlara kıyasla daha yüksek psikolojik belirti (anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilité) düzeyine sahip olduklarıdır. İlgili alanyazın incelendiğinde, romantik ilişkisi sonlanan ve yakın kaybı yaşayan grupların karşılaştırıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak romantik ilişkisi sonlanan üniversite öğrencilerinin yas ve psikolojik belirtilerinin incelendiği araştırmalar mevcuttur. Buna göre, Davis ve arkadaşları (2003), romantik ilişkisi sonlanan genç yetişkinlerin öfke, suçluluk gibi olumsuz duygular ve psikolojik belirtilerden yakındıklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Boelen ve Reijntjes'in (2009) çalışmasında, romantik ilişkisi sona eren üniversite öğrencilerinin, ayrılık acısı ile benlik ve kendini suçlamaya ilişkin düşüncelerini yansıtan olumsuz inançlar ve duygusal problemleri arasında ilişki olduğu bulunmuştur. Bu bulguya ek olarak, romantik ilişkisi sonlanan bireylerin normal örnekleme karşılaştırıldığında, depresyon ve anksiyete puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Mevcut araştırmanın bu sonucu, romantik ilişkisi sonlanan genç yetişkinlerin psikolojik belirtiler gösterdiğine ilişkin araştırma bulgularını (Davis ve ark., 2003; Boelen ve Reijntjes, 2009; Monroe ve ark., 1999; Sbarra ve Emery, 2005) desteklemenin yanı sıra, romantik ilişkinin sonlanmasının ikinci

derece yakın kayıbdan (ölüme bağlı) kimi zaman daha zorlayıcı bir yaşantı olabileceğine işaret eden oldukça yeni bir bulgu da ortaya koymaktadır. Bu bulgu kuramsal bilgilerle de tutarlıdır. Buna göre, kayıp yaşantıları sonrasındaki süreci etkileyen önemli faktörlerden biri de ilişkideki yakınlık olarak tanımlanabilir (Hardison, Neimeyer ve Lichstein, 2005). Mevcut çalışma bulgusu temelinde bakıldığında, katılımcıların ikinci derece akrabaları ile ilişkisel yakınlığı çok güçlü olmayabilir. Ancak romantik ilişki içerisinde olunan kişi ile kurulan yakınlık hem bağlanma kuramı çerçevesinde (Hazan ve Shaver, 1994) hem de ampirik araştırmaların gösterdiği gibi oldukça önemli bir faktör olarak ele alınmaktadır (Aron, Aron ve Smollan, 1992).

Bunun yanı sıra, birinci derece akraba kaybı (anne, baba ve kardeş) ile romantik ilişkinin sonlanmasını deneyimleyen katılımcıların psikolojik belirti düzeyleri arasında fark çıkmaması ilgi çekici bir diğer bulgudur. Bu bulgu, genç yetişkinlik döneminde olan katılımcıların romantik ilişkilerinin sonlanmasını, ölüm gibi güçlü bir kayıp olarak algılıyor olabileceğine işaret etmektedir. Aynı zamanda dönem özellikleri gereği, hem bağlanma figürü hem de yakınlık kurulan kişi olan anne-baba yerini akrabalara ve romantik ilişkideki eşlere bırakmaktadır (Furman ve Wehner, 1994; Laursen ve Bukowski, 1997). Dolayısıyla bu yaş grubu için oldukça önemli işlevleri olan romantik ilişkilerin sonlanmasının olumsuz etkileri olan bir deneyim olabileceği sonucuna varılabilir. Sıklıkla romantik ilişkinin sonlanmasını takip eden ayrılık acısı sonucu gelişen duygular, özellikle genç yetişkinlik döneminde kişinin benliğinin birçok açıdan etkilemesine yol açabilmektedir (Slotter, Gardner ve Finkel, 2010). Diğer bir ifadeyle, romantik eş benliğin bir parçası gibi algılandığında ya da benlikle iç içe geçtiğinde (Agnew, Van Lange, Rusbult ve Langston, 1998; Aron, Paris ve Aron, 1995), ayrılık ile benliğin sarsılması (Slotter ve ark., 2010) kaçınılmaz olmakta ve bu durumun ortaya çıkan psikolojik belirtileri açıklayabileceği düşünülmektedir.

Son olarak, mevcut çalışmada, romantik ilişkinin sonlanması ile kayıp yaşamış olan katılımcıların psikolojik belirti düzeyleri üzerinde bağlanma temelli zihinsel temsillerden “olumsuz baba” ve “olumsuz kendilik” alt boyutlarının yordayıcı gücü olduğu bulunmuştur. Yöntem kısmında da bahsedildiği gibi, BTZT'nin bu iki alt boyutu güvensiz bağlanma stili oluşturmuştur. İlgili alanyazın incelendiğinde, mevcut çalışmanın bulgusu ile benzer olarak bağlanma stillerinin romantik ilişkisi sonlanan

katılımcıların psikolojik belirti düzeyleri üzerinde etkili olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (örn., Feeney ve Noller, 1992). Davis ve arkadaşlarının da (2003) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada, romantik ilişki sonlanımı neticesinde yaşanan duygusal ve fiziksel acının bağlanma stiline etkilendiği görülmektedir. Kişiler bağlanma stilleri temelinde ayrılık ile baş etmeye çalışırlar (Bowlby, 1980). Mevcut çalışma bulguları da, kişinin kendisine ve diğerlerine ilişkin olumsuz zihinsel temsillere sahip olmasının ayrılığı tolere edecek kaynaklara sahip olamayabileceğine işaret ettiğini göstermektedir. Ek olarak, bulgular, bu kişilerin ayrılık sonucunda depresyon, anksiyete ve hostilite gibi birtakım psikolojik belirtilere de açık olabileceğine vurgu yapmaktadır. Bu bulgu, kendilikle ilgili olumsuz inançların karmaşık yas, depresyon ve anksiyete gibi psikolojik belirtilerin ortaya çıkmasında belirleyici olabileceği ile ilgili alanyazını da desteklemektedir (örn., Boelen ve Reijntjes, 2009).

Özetle çalışmanın bulguları, beliren yetişkinlik döneminde sıklıkla yaşanan romantik ilişkinin sonlanması ile kayıp deneyimlerinin bir takım psikolojik problemlere yol açabileceğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, mevcut çalışmada kullanılan bağlanma ölçeği kültüre özgü bir ölçme aracı olmakla beraber, bağlanma sürecinde son yıllarda evrensel olarak önem kazanan “baba”nın rolüne de vurgu yapmaktadır. Bu açıdan da çalışmanın ilgili alanyazına özgün katkı sunacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın bazı sınırlılıkları da mevcuttur. Katılımcı sayısının az olması ve bu sayının üç grup arasında eşit dağılım göstermemesi anlamlı bulgulara ulaşmayı sağlayacak olan istatistiksel gücü azalttığı söylenebilir. Buna ek olarak, örneklemin genç yetiş-

kinlerden oluşmasından dolayı farklı yaş gruplarına genellenebilirliği kısıtlıdır. Dolayısıyla, farklı yaş gruplarının farklı ilişki özelliklerine sahip olacakları göz önünde bulundurulduğunda, mevcut çalışmanın orta ve ileri yaş gruplarında romantik ilişkinin veya evliliğin sonlanması neticesinde deneyimlenen kayıplar üzerinde tekrarlanması adına önemli katkılar sunabilir. Ek olarak, yas belirtilerine ilişkin ölçüm alınmamış olması önemli bir sınırlılık olarak ele alınabilir. Dolayısıyla ileriki çalışmalarda yas belirtilerinin de değerlendirilmesi daha kapsamlı bulgulara ulaşılabilmesi açısından son derece yararlı olabilir. Ayrıca gelecekteki çalışmalarda, ayrılma nedeni (örneğin, aldatma, cinsel çekiciliğin yitilmesi, nitelikli geçirilen zamanın azalması) ile ilişki özelliklerinin (örn., bağlanma, yakınlık, paylaşım) de dahil edildiği çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece ayrılık ile yaşanan kayıp deneyimi üzerinde hangi değişkenlerin etkili olabileceğinin belirlenmesiyle, kayıpların beraberinde getirebileceği olumsuzluklar açısından koruyucu müdahalelerde bulunulabileceği düşünülmektedir. Buna ek olarak, çalışmada hem yakın kaybının hem de ilişkinin sonlanmasının üzerinden geçen süreye ilişkin veri alınmamış olması önemli bir kısıtlılık olarak değerlendirilebilir. Bu değişkenlerin de analizlere dâhil edileceği çalışmalara gereksinim olduğu düşünülmektedir.

Son olarak, romantik ilişkinin sonlanması sonucunda, psikolojik problemlerden yakınanlar için olumsuz bilişlerin ve duyguların azaltılmasında, bilişsel müdahaleler yoluyla kendilik ve diğerleriyle ilgili algıların değiştirilebileceği; böylece karmaşık yas tepkileri ya da depresyon, anksiyete gibi olası psikolojik belirtilerin artmasının önüne geçilmesinde etkili olunabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Agnew, C. R., Van Lange, P. A. M., Rusbult, C. E. ve Langston, C. A. (1998). Cognitive interdependence: Commitment and the mental representation of close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(4), 939-954.
- Arnett, J. J. (2004). Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties. New York: Oxford University Press.
- Ashman, JJ, Conviser, R. ve Pounds, MB (2002). Associations between HIV-positive individuals' receipt of ancillary services and medical care receipt and retention, *AIDS Care*, 14, s109-118.
- Aron, A., Aron, E. N. ve Smollan, D. (1992). Inclusion of Other in the Self Scale and the structure of interpersonal closeness. *Journal of personality and social psychology*, 63(4), 596-612.
- Aron, A., Paris, M. ve Aron, E. (1995). Falling in love: Prospective studies of self-concept change. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(6), 1102-1112.
- Boelen, P. A. ve Reijntjes, A. (2009). Negative cognitions in emotional problems following romantic relationship break-ups. *Stress and Health*, 25(1), 11-19.
- Boelen, P. A., Van Den Hout, M. A. ve Van Den Bout, J. (2006). A cognitive-behavioral conceptualization of complicated grief. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 13(2), 109-128.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss, volume 1: Attachment*. New York: Basic Book.

- Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss, Vol. 3: Loss, Sadness and Depression*. New York: Basic Books.
- Brent, D., Melhem, N., Donohoe, M. B. ve Walker, M. (2009). The incidence and course of depression in bereaved youth 21 months after the loss of a parent to suicide, accident, or sudden natural death. *American Journal of Psychiatry*, 166(7), 786-794.
- Collins, W. A. (2003). More than myth: The developmental significance of romantic relationships during adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 13(1), 1-24.
- Connolly, J. A. ve Goldberg, A. (1999). Romantic relationships in adolescence: The role of friends and peers in their emergence and development. W. Furman, B. B. Brown, ve C. Feiring (Eds.), *The development of romantic relationships in adolescence* (pp. 266-390) içinde. New York: Cambridge University Press.
- Davis, D., Shaver, P. R. ve Vernon, M.V. (2003). Physical, emotional, and behavioral reactions to breaking up. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(7), 871-884.
- Derogatis, L. R. (1992). *The Brief Symptom Inventory-BSI administration, scoring and procedures manual-II*. USA: Clinical Psychometric Research Inc.
- Dyregrov, K., Nordanger, D. ve Dyregrov, A. (2003). Predictors of psychosocial distress after suicide, SIDS and accidents. *Death Studies*, 27(2), 143-165.
- Feeney, J. A. ve Noller, P. (1992). Attachment style and romantic love: Relationship dissolution. *Australian Journal of Psychology*, 44(2), 69-74.
- Field, N. ve Sundin, E. (2001). Attachment style in adjustment to conjugal bereavement. *Journal of Social and Personal Relationships*, 18(3), 347-361.
- Field, T., Diego, M., Pelaez, M., Deeds, O. ve Delgado, J. (2009). Breakup distress in University students. *Adolescence*, 44(176), 705-727.
- Fraley, R. C. ve Bonanno, G. A. (2004). Attachment and Loss: A Test of Three Competing Models on the Association Between Attachment-Related Avoidance and Adaptation to Bereavement. *Pers Soc Psychol Bull*, 30(7), 878-890.
- Fraley, R. C. ve Shaver, P. R. (1999). Loss and bereavement: Attachment theory and recent controversies concerning "grief work" and the nature of detachment. J. Cassidy ve P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 735-759) içinde. New York, NY: Guilford Press.
- Furman, W. ve Wehner, E. A. (1994). Romantic views: Toward a theory of adolescent romantic relationships. R. Montemayor, G. R. Adams ve G. P. Gullotta (Eds.), *Advances in adolescent development* (Vol. 6, pp. 168-175) içinde. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hardison, H. G., Neimeyer, R. A. ve Lichstein, K. L. (2005). Insomnia and complicated grief symptoms in bereaved college students. *Behavioral Sleep Medicine*, 3(2), 99-111.
- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.
- Hill, C.T., Rubin, Z. ve Peplau, LA. (1976). Breakups before marriage: The end of 103 affairs. *Journal of Social Issues*, 32(1), 147-168.
- Horowitz, M. J., Siegel, B., Holen, A., Bonanno, G. A., Milbrath, C. ve Stinson, C. H. (1997). Diagnostic criteria for complicated grief disorder. *American Journal of Psychiatry*, 1(3), 290-298.
- Joyner, K. ve Udry, J. R. (2000). You don't bring me anything but down: Adolescent romance and depression. *Journal of Health and Social Behavior*, 41(4), 369-391.
- Klein, M. (1940). Mourning and its relation to manic-depressive states. *The International Journal of Psycho-analysis*, 21(2), 125.
- Kogan, İ. (2011). *Yas Tutmama Mücadelesi*. (S. Yücel ve A. A. Köşkdere, Çev.). İzmir: Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri, Org. Ltd. Şti Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 2007).
- Laursen, B. ve Bukowski, W. M. (1997). A developmental guide to the organisation of close relationships. *International Journal of Behavioral Development*, 21(4), 747-770.
- Lobb, E. A., Kristjanson, L. J., Aoun, S. M., Monterosso, L., Halkett, G. K. ve Davies, A. (2010). Predictors of complicated grief: A systematic review of empirical studies. *Death Studies*, 34(8), 673-698.
- Maccallum, F. ve Bryant, R. A. (2013). A Cognitive Attachment Model of prolonged grief: Integrating attachments, memory, and identity. *Clinical Psychology Review*, 33(6), 713-727.
- Mikulincer, M., Gillath, O. ve Shaver, P. R. (2002). Activation of the attachment system in adulthood: Threat-related primes increase the accessibility of mental representations of attachment figures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(4), 881-895.
- Monroe, S. M., Rohde, P., Seeley, J. R. ve Lewinsohn, P. M. (1999). Life events and depression in adolescence: Relationship loss as a prospective risk factor for first onset of major depressive disorder. *Journal of Abnormal Psychology*, 108(4), 606-614.
- Parkes, C. M. ve Prigerson, H. G. (2013). *Bereavement: Studies of grief in adult life*. Routledge.
- Prigerson, H. G., Horowitz, M. J., Jacobs, S. C., Parkes, C. M., Aslan, M., Goodkin, K., ... ve Maciejewski, P. K. (2009). Prolonged grief disorder: Psychometric validation of criteria proposed for DSM-V and ICD-11. *PLoS Medicine* 6(8), e1000121.
- Sbarra, D. A. ve Emery, R. E. (2005). The emotional sequelae of nonmarital relationship dissolution: Analysis of change and intraindividual variability over time. *Pers Relatsh* 12(2), 213-232.

- Shear, K. ve Shair, H. (2005). Attachment, loss, and complicated grief. *Developmental psychobiology*, 47(3), 253-267.
- Slotter, E. B., Gardner, W. L. ve Finkel, E. J. (2010). Who am I without you? The influence of romantic breakup on the self-concept. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(2), 147-160.
- Sprecher, S. (1994). "Two Sides to the Breakup of Dating Relationships." *Personal Relationships*, 1(3), 199-222.
- Stroebe, M. S., Hansson, R. O., Stroebe, W. E. ve Schut, H. E. (2001). *Handbook of bereavement research: Consequences, coping, and care*. American Psychological Association.
- Şahin, N. H. ve Durak, A. (1994). Kısa semptom envanteri: Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 44-56.
- Varlık, E. (2015). Bağlanma, anksiyete ve bilgi işleme. (Yayınlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Volkan, V. ve Zintl, E. (2010). *Gidenin Ardından*. (I. Vahip ve M. Kocadere, Çev.). İstanbul: Oa Yayınları.
- Waskowic, T. D. ve Chartier, B. M. (2003). Attachment and the experience of grief following the loss of a spouse. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 47(1), 77- 91.
- Weiss, R. S. (1974). The provisions of social relationships. Z. Rubin (Ed.), *Doing unto others* (pp. 17-26) içinde. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.